

מר סבר בשלו הן שמין — ולאו הפוכי מערמל הוא. דממה נפשך איכא רווחא לבעל זיבורית, דאי כרייה קדיש גריסא וגבי — איכא גביה עידיה וזיבורית חיובית, ומגבי להאיך זיבורית. ואי איהו קדיש וגבי זיבורית — הוה גביה עידיה, ומגבי לתזריה זיבורית. ומר סבר בשל עולם הן יהי בית דין זיבורית לבעל זיבורית גריסא, והדר גבי לה מיניה — הלכך הפוכי מערמל הוא. תנן זה גובה וזה גובה — נהי נמי דאית להו לרבנן ששניהם השטרות כשרים יעמוד זה בשלו זה בשלו, אלמא שטרע מינה: בשלו הן שמין, ולאו הפוכי הוא. כגון שלוח זה לעשר — שלל יוכל הנוטה לחובו עד עשר שנים, דאיכא רווחא דהממנה. אילימא ראשון לעשר — ושי נא אללו לטוף שנה, ולוה לממש. בהא לימא אדמון כ"י הא לא מטא זמניה — ונחם היה לו לזה שהלוה ויתבענו לטוף חמש, ועדין יחזיקו מוטוב נידו עד השלמת עשר, משיחא פורע לו נחזיקו. אי דמטא זמניה — אם שלמו מחמש השנים כשנא המלוה ללוות מן הלוח, מאי טעמא דרבנן — דמכשרי שטרע של מלוה ראשון? הרי הגיע זמנו ויהי לו לחובו ולא ללוות, ד"עבד ליה לאיש מלוה". לא צריכא דאחא — לנדיה ולוה הימנו כיומא דמשלם חמש. ביתמי עסקינן — שמת אחד מהן והיחומים נכאס — ותועבי, ואין להם קרקע שיהא שכנגד גובה שטרע מהן, דלא משטנדי מטלטלי דימיה לבעל חוב. הכי גרסינן: ולוקמה דאית להו ליתמי זיבורית ואית ליה לדידיה עידיה וזיבורית דאי נמי בשל כל אדם הן שמין אין נפרעים כ"י.

משנה שלש ארצות לנשואין — שלש ארצות הן נארכין ישראל חלוקות לענין נשואי אשה, שאם נשא אשה נאכמת מן אינו יכול לנכסה ליהן אחריו מארץ אל ארץ. אין מוציאין — מו לו לא מעיר לעיר ולא ממכר לכרך. כרך גדול מעיר, והוא מקום שוקים, ומכל סביביו נאכס שם לסחורה, וכל דבר נאמץ בו.

תוספות

שלש ארצות לנשואין — תוספתא: במה דברים אמורים בזמן שהיה מיהודה ואירס ביהודה או בן גליל שאירס בגליל. אבל בן יהודה שאירס בגליל או בן גליל שאירס ביהודה — כופין אותה לצאת, שעל מנת כן נשאה.

לא צריכא דאית ליה לחד עידיה וזיבורית, ואית ליה לחד זיבורית, ואית ליה לחד זיבורית בלבד. מר סבר (וחכם זה רב נחמן סבור): בשלו הן שמין, ובעל זיבורית מרית שאם הוא קודם לגבות הוא גובה בינונית מחבירו, ומשלם אחר כך זיבורית — שהיא בינונית (שלו), ואם האחר קודם — הרי ההוא נוטל בעל כרחו זיבורית. והשני גובה ממנו בינונית. ומר סבר (וחכם זה רב ששת סבור): בשל כל אדם הן שמין, ולכן עליהם להחזיר זה לזה אותה בינונית. תנן (שנינו במשנה): וחכמים אומרים זה גובה וזה גובה, ולכאורה זה כנגד דברי רב ששת! תרגמה רב נחמן אליבא דרב ששת (הסביר אותה את משנתו רב נחמן עצמו לשיטתו של רב ששת): כגון שלוח זה לעשר שנים וזה לחמש שנים ואי יש משמעות לזה שכל אחד גובה לפי השטר שבידו. ודנים: היכי דמי נכיצד היה הדבר בדין? אילימא (אם תאמר) ראשון לווה לעשר שנים, ושני לחמש, האם בהא לימא אדמון (בזו יאמר אדמון) אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לווה ממני? הא לא מטא זמניה (הרי לא הגיע זמנו) של השטר הראשון להפרע ושמה נצרך לו למלוה כסף במשך חמש השנים הללו, ולכן לווה, ויחזיר כאשר יגיע זמן הפרעון. אלא תאמר שראשון לווה לחמש שנים, ושני לעשר שנים. ונכרר: היכי דמי נכיצד היה הדבר? אי דמטא זמניה (אם שהגיע כבר זמנו) שהיה זמנה של הלוואה שניה לאחר זמן הפרעון של השטר הראשון, מאי טעמא דרבנן (מה באמת טעמם של חכמים) שבודאי לא היה צריך ללוות ממנו, אלא לגבות את שטר. ואי דלא מטא זמניה (הרי לא הגיע זמנו) ושמא הוא נזקק בינתיים לכסף, ומאי טעמא דאדמון (מה טעמו של אדמון)? ומשיבים: לא צריכא דאחא כההוא יומא דמשלם חמש (לא נצרכה אלא שבא בדיוק באותו יום שבו נשלמו חמש השנים) של ההלוואה הראשונה. ובכך נחלקו: מר סבר עביד איניש דיויף ליומיה (וחכם זה חכמים סבורים עשוי אדם שילוה הלוואה אפילו ליום אחד) ומר סבר (וחכם זה אדמון סבור) לא עביד איניש דיויף ליומיה (אין אדם עשוי שילוה ליומן), ואם היה זמן הפרעון באותו יום היה ממתין עד שיקבל את כספו. רמי בר חמא אמר: הכא ביתמי עסקינן (כאן ביתומים אנו עוסקים) שמת אחד מבעלי החובות ולא להם. ולכן יש משמעות לדברי חכמים שכל אחד יגבה לפי שטר. ומקשים: והא (והרי) זה גובה וזה גובה קתני (שנה) ששניהם גובים ולפי פירוש זה רק היתומים גובים! משיבים: הכוונה היא שזה גובה, וזה ראוי לגבות ואין לו. אמר רבא: שתי תשובות בדבר לדחות הסבר זה. חדא (אחד) דזה גובה וזה גובה קתני (שנה) משמע ששניהם גובים בפועל. ועוד, לגבינהו ארעא ליתמי וליגיבנהו מינייהו (שיתן קרקע ליתומים ויחזור ויגבה אותה מהם) כדברי רב נחמן. שאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן — בעל חוב חוזר וגובה אותן מהן. ומעירים: אכן, קשיא (קשה הדבר) לרמי בר חמא. ושואלים: ולוקמה דאית להו ליתמי זיבורית (ושנועמיהו, נפרש, כאשר יש להם ליתומים זיבורית) ואית ליה לדידיה עידיה וזיבורית (ויש לו לעצמו לבעל השטר האחר עידיה וזיבורית) דאזלי יתמי גבו בינונית ומגבו ליה זיבורית (שהולכים היתומים וגובים בינונית והם מגבים לו זיבורית) דאי נמי שבוך כלל בשל כל אדם הן שמין, והיה לו לגבות מבינונית, הא (הרי אמרו) שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בחובות מן היתומים, אבל היכא דתפס — תפס (במקום שתפס ולקח בינונית — תפס) וכאן כשהקרקע היא בידו, הרי זה כתפס בינונית, ובאופן כזה אין משמעות כשגובים זה מזה.

ה משנה שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך.

לא צריכא דאית ליה לחד עידיה וזיבורית, ואית ליה לחד זיבורית, ואית ליה לחד זיבורית בלבד. מר סבר (וחכם זה רב נחמן סבור): בשלו הן שמין, ובעל זיבורית מרית שאם הוא קודם לגבות הוא גובה בינונית מחבירו, ומשלם אחר כך זיבורית — שהיא בינונית (שלו), ואם האחר קודם — הרי ההוא נוטל בעל כרחו זיבורית. והשני גובה ממנו בינונית. ומר סבר (וחכם זה רב ששת סבור): בשל כל אדם הן שמין, ולכן עליהם להחזיר זה לזה אותה בינונית. תנן (שנינו במשנה): וחכמים אומרים זה גובה וזה גובה, ולכאורה זה כנגד דברי רב ששת! תרגמה רב נחמן אליבא דרב ששת (הסביר אותה את משנתו רב נחמן עצמו לשיטתו של רב ששת): כגון שלוח זה לעשר שנים וזה לחמש שנים ואי יש משמעות לזה שכל אחד גובה לפי השטר שבידו. ודנים: היכי דמי נכיצד היה הדבר בדין? אילימא (אם תאמר) ראשון לווה לעשר שנים, ושני לחמש, האם בהא לימא אדמון (בזו יאמר אדמון) אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לווה ממני? הא לא מטא זמניה (הרי לא הגיע זמנו) של השטר הראשון להפרע ושמה נצרך לו למלוה כסף במשך חמש השנים הללו, ולכן לווה, ויחזיר כאשר יגיע זמן הפרעון. אלא תאמר שראשון לווה לחמש שנים, ושני לעשר שנים. ונכרר: היכי דמי נכיצד היה הדבר? אי דמטא זמניה (אם שהגיע כבר זמנו) שהיה זמנה של הלוואה שניה לאחר זמן הפרעון של השטר הראשון, מאי טעמא דרבנן (מה באמת טעמם של חכמים) שבודאי לא היה צריך ללוות ממנו, אלא לגבות את שטר. ואי דלא מטא זמניה (הרי לא הגיע זמנו) ושמא הוא נזקק בינתיים לכסף, ומאי טעמא דאדמון (מה טעמו של אדמון)? ומשיבים: לא צריכא דאחא כההוא יומא דמשלם חמש (לא נצרכה אלא שבא בדיוק באותו יום שבו נשלמו חמש השנים) של ההלוואה הראשונה. ובכך נחלקו: מר סבר עביד איניש דיויף ליומיה (וחכם זה חכמים סבורים עשוי אדם שילוה הלוואה אפילו ליום אחד) ומר סבר (וחכם זה אדמון סבור) לא עביד איניש דיויף ליומיה (אין אדם עשוי שילוה ליומן), ואם היה זמן הפרעון באותו יום היה ממתין עד שיקבל את כספו. רמי בר חמא אמר: הכא ביתמי עסקינן (כאן ביתומים אנו עוסקים) שמת אחד מבעלי החובות ולא להם. ולכן יש משמעות לדברי חכמים שכל אחד יגבה לפי שטר. ומקשים: והא (והרי) זה גובה וזה גובה קתני (שנה) ששניהם גובים ולפי פירוש זה רק היתומים גובים! משיבים: הכוונה היא שזה גובה, וזה ראוי לגבות ואין לו. אמר רבא: שתי תשובות בדבר לדחות הסבר זה. חדא (אחד) דזה גובה וזה גובה קתני (שנה) משמע ששניהם גובים בפועל. ועוד, לגבינהו ארעא ליתמי וליגיבנהו מינייהו (שיתן קרקע ליתומים ויחזור ויגבה אותה מהם) כדברי רב נחמן. שאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן — בעל חוב חוזר וגובה אותן מהן. ומעירים: אכן, קשיא (קשה הדבר) לרמי בר חמא. ושואלים: ולוקמה דאית להו ליתמי זיבורית (ושנועמיהו, נפרש, כאשר יש להם ליתומים זיבורית) ואית ליה לדידיה עידיה וזיבורית (ויש לו לעצמו לבעל השטר האחר עידיה וזיבורית) דאזלי יתמי גבו בינונית ומגבו ליה זיבורית (שהולכים היתומים וגובים בינונית והם מגבים לו זיבורית) דאי נמי שבוך כלל בשל כל אדם הן שמין, והיה לו לגבות מבינונית, הא (הרי אמרו) שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בחובות מן היתומים, אבל היכא דתפס — תפס (במקום שתפס ולקח בינונית — תפס) וכאן כשהקרקע היא בידו, הרי זה כתפס בינונית, ובאופן כזה אין משמעות כשגובים זה מזה.

ה משנה שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך.

לא צריכא דאית ליה לחד עידיה וזיבורית, ואית ליה לחד זיבורית, ואית ליה לחד זיבורית בלבד. מר סבר (וחכם זה רב נחמן סבור): בשלו הן שמין, ובעל זיבורית מרית שאם הוא קודם לגבות הוא גובה בינונית מחבירו, ומשלם אחר כך זיבורית — שהיא בינונית (שלו), ואם האחר קודם — הרי ההוא נוטל בעל כרחו זיבורית. והשני גובה ממנו בינונית. ומר סבר (וחכם זה רב ששת סבור): בשל כל אדם הן שמין, ולכן עליהם להחזיר זה לזה אותה בינונית. תנן (שנינו במשנה): וחכמים אומרים זה גובה וזה גובה, ולכאורה זה כנגד דברי רב ששת! תרגמה רב נחמן אליבא דרב ששת (הסביר אותה את משנתו רב נחמן עצמו לשיטתו של רב ששת): כגון שלוח זה לעשר שנים וזה לחמש שנים ואי יש משמעות לזה שכל אחד גובה לפי השטר שבידו. ודנים: היכי דמי נכיצד היה הדבר בדין? אילימא (אם תאמר) ראשון לווה לעשר שנים, ושני לחמש, האם בהא לימא אדמון (בזו יאמר אדמון) אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לווה ממני? הא לא מטא זמניה (הרי לא הגיע זמנו) של השטר הראשון להפרע ושמה נצרך לו למלוה כסף במשך חמש השנים הללו, ולכן לווה, ויחזיר כאשר יגיע זמן הפרעון. אלא תאמר שראשון לווה לחמש שנים, ושני לעשר שנים. ונכרר: היכי דמי נכיצד היה הדבר? אי דמטא זמניה (אם שהגיע כבר זמנו) שהיה זמנה של הלוואה שניה לאחר זמן הפרעון של השטר הראשון, מאי טעמא דרבנן (מה באמת טעמם של חכמים) שבודאי לא היה צריך ללוות ממנו, אלא לגבות את שטר. ואי דלא מטא זמניה (הרי לא הגיע זמנו) ושמא הוא נזקק בינתיים לכסף, ומאי טעמא דאדמון (מה טעמו של אדמון)? ומשיבים: לא צריכא דאחא כההוא יומא דמשלם חמש (לא נצרכה אלא שבא בדיוק באותו יום שבו נשלמו חמש השנים) של ההלוואה הראשונה. ובכך נחלקו: מר סבר עביד איניש דיויף ליומיה (וחכם זה חכמים סבורים עשוי אדם שילוה הלוואה אפילו ליום אחד) ומר סבר (וחכם זה אדמון סבור) לא עביד איניש דיויף ליומיה (אין אדם עשוי שילוה ליומן), ואם היה זמן הפרעון באותו יום היה ממתין עד שיקבל את כספו. רמי בר חמא אמר: הכא ביתמי עסקינן (כאן ביתומים אנו עוסקים) שמת אחד מבעלי החובות ולא להם. ולכן יש משמעות לדברי חכמים שכל אחד יגבה לפי שטר. ומקשים: והא (והרי) זה גובה וזה גובה קתני (שנה) ששניהם גובים ולפי פירוש זה רק היתומים גובים! משיבים: הכוונה היא שזה גובה, וזה ראוי לגבות ואין לו. אמר רבא: שתי תשובות בדבר לדחות הסבר זה. חדא (אחד) דזה גובה וזה גובה קתני (שנה) משמע ששניהם גובים בפועל. ועוד, לגבינהו ארעא ליתמי וליגיבנהו מינייהו (שיתן קרקע ליתומים ויחזור ויגבה אותה מהם) כדברי רב נחמן. שאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן — בעל חוב חוזר וגובה אותן מהן. ומעירים: אכן, קשיא (קשה הדבר) לרמי בר חמא. ושואלים: ולוקמה דאית להו ליתמי זיבורית (ושנועמיהו, נפרש, כאשר יש להם ליתומים זיבורית) ואית ליה לדידיה עידיה וזיבורית (ויש לו לעצמו לבעל השטר האחר עידיה וזיבורית) דאזלי יתמי גבו בינונית ומגבו ליה זיבורית (שהולכים היתומים וגובים בינונית והם מגבים לו זיבורית) דאי נמי שבוך כלל בשל כל אדם הן שמין, והיה לו לגבות מבינונית, הא (הרי אמרו) שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בחובות מן היתומים, אבל היכא דתפס — תפס (במקום שתפס ולקח בינונית — תפס) וכאן כשהקרקע היא בידו, הרי זה כתפס בינונית, ובאופן כזה אין משמעות כשגובים זה מזה.

ה משנה שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך.

המשנה שלש ארצות לנשואין — תוספתא: במה דברים אמורים בזמן שהיה מיהודה ואירס ביהודה או בן גליל שאירס בגליל. אבל בן יהודה שאירס בגליל או בן גליל שאירס ביהודה — כופין אותה לצאת, שעל מנת כן נשאה.

ה משנה שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך.

ה משנה שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך.

ה משנה שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך.

עיונים
 אית לחד זיבורית וכו' ושאל הרמב"ן בכל אופן, כיצד מבין רב נחמן את דברי אדמון? ותירץ שאדמון אמר שמא מחזילה סבר בעל הבינונית שיוכל במשך הזמן לשלם בכסף, ולא יודק לתת קרקע. ור"ת מפרש שרב נחמן סבור שבמשנה מדובר בשטרות שאין בהם זמן פרעון, ואילו לדעת רב ששת מדובר דווקא כשיש בהם זמן כזה.
 או דמטא זימניה וכו' הרמב"ן העלה את השאלה: הא ייתכן לומר שמדובר במקום שקדם כותביה שטר ואחר כך נותנים סוף ולא יוכל לקחת את הכסף בחזרה? ותירץ שיש לומר שאם הוא כן הרי זה וזה לרין במשנה הקודמת ואין בו חידוש. וראה במאירי ואחרים שדנו בשאלה זו מכמה צדדים. ואף לעצם הענין יש מחלוקת בין הראשונים אם הסוגיה מכאן ואילך היא דווקא לדעת רב ששת או אף לדברי רב נחמן (וראה בר"ג תע"ד).
 ראשון לחמש וכו' כתב הרא"ש שבסוגיה זו לאו דווקא חמש ועשר, ובפרט מה שנאמר בהמשך בענין יויף ליומיה שאף אם לווה סתם מכל מקום יש לו הארכת זמן (של שלשים יום כדרך חוב רגיל) עד לפרעון.
 ולוקמה וכו' יש מפרשים: מפני מה נדחו דברי רמי בר חמא שהיה יכול להסביר כך. יש אומרים שהוא שאלה הגמרא בכלל מפני מה אין מסבירים כך את המשנה (ראה ברבי"ן ובירעב"א). והיו ששאלו: מדוע לא אף נעמד ביתומים קטנים שלדברי הכל אין גובים מהם אלא לאחר שיגרלו? ותירץ הרמב"ם שאם כן הוא אין זה נבדל בענין מן התירוצן של אחד לחמש שנים ואחר לעשר. והק"ץ כתב שאף בענין זה יש לומר כן. ונ"פ פ"ט.
 ביון דתפיס וכו' הראב"ד מסביר שכיון שיוכל היה לגבות מנכסי האב בעדו בחיים, הרי כיון שתפס לאחר מכן אין מוציאין מידו. והרמב"ן כתב שאף אם נאמר שמדיון תורה בעל חוב גובה מלבונית, מכל מקום כדי שלא לנעול דלת בפני בעל חוב תקנו חכמים שאם תפס לא יוציא מידו בינונית.
 יהודה ועבר הירדן וכו' בתר"ט שאל מפני מה אינו מצרף יהודה וגליל שהם בארץ ישראל המערבית ומפרד ביניהם בעבר הירדן. והר"ש תירץ כי כיון שהיתה רצועה של כותים מפסקת בין יהודה וגליל היה קרוב יותר בין יהודה ועבר הירדן.
 אין מוציאין שישת רית בספר הישר? היא שכל זה אמור לא לגבי האשה אלא לגבי האיש, שאין כופים אותו לעבור למקומה של האשה. כי כרגיל יש יתרון לאשה בזה משום שלא קשה יותר לנעו בדרכים לבקר את קרובה וכיוצא באלה. וכחוב מפורש הוא יעלן כן יעוב איש את אביו ואת אמו דבק באשתו. ולפיכך פירש הכל בכפית האיש (ראה ברא"ש והרמב"ם). ורוב המפרשים מסבירים שמדובר בעיקר בכפית האשה לבעור ממקומה.

- מסורת הש"ס**
- ד. ב"ק ז.ב.ה.א.
 - ה. (מעין זה) שבת נב.ב.
 - פ.א. קט"ו.ב. קט"ו.ב. קט"ו.ב. עירובין פ"ב. פסחים י"ב. סוכה י"א. כ"ט.ב.א. פ"ב. ק"א.א. ק"א.א. כבודות נ"ה.
 - ו. ראה ירושלמי כתובות ש"ס.
 - ז. ראה גטין מג.א. ב"ק לה"ב. לו.א. כ"ב.ב. קמ"א.א.
 - ח. (הביטוי) כתובות פ"ו. (ושם סומנו מקבילות).
 - ט. שם צ"ב.א. (ושם סומנו מקבילות).
 - י. גטין מח"ב. מט"ב. ערכין כ"א. ירושלמי כתובות פ"ט הי"ז. שם שבועות פ"ו הי"ז.
 - יא. תוספתא כתובות פ"י"ג. ב. (שלש ארצות אלה) שבועות פ"ו מ"א. שם פ"ט מ"ב. חלה פ"ד מ"ח. פסחים נ"ב. כ"ב. ל"א. תוספתא שבועות פ"ו. מכלילתא דרשב"י כ"ג. י"א.

- גרסות**
- לחד זיבורית יש בכת"י: לחד זיבורית דאיתו בעל זיבורית וגבי בינונית מיניה ומגבי ליה זיבורית דיליה.
 מר סבר... ומר סבר יש בכת"י ובמקורות: רב נחמן סבר... ורב ששת סבר.
 זה גובה יש בכת"י: זה גובה בשלמא לרב נחמן ניהא אלא לרב ששת קשיא.
 דיויף ליומיה יש בכת"י: יזמנין דמיתרמי ליה עיסקא וכחד יומא משוי איניש נפשיה עבד ליה לאיש מלוה. עידיה וזיבורית יש בכת"י: בינונית.
 אבל היכא דתפס יש בכת"י: אבל הכא כיון דתפיס.

אבל גם באותה הארץ אין מוציאים לא מעיר לכוך, ולא מכרך לעיר. ועוד: מוציאים ואפילו לארץ אחרת מנה הרעה (ממקום דירה רעה) לנה היפה, אבל לא מנה היפה לנה הרעה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף לא מנה רעה לנה יפה, מפני שהנה היפה בודק שאדם שאינו רגיל בדבר יכול לסבול אפילו במקום נוח יותר.

אבל לא מעיר לכוך — נגמלא מפרס טעמא. שהנה היפה בודק — את הנוף, למי שזא מנה רע, ומתוך כך חללים נאים עליו. **גמרא** ישיבת כרכין קשה — שהכל מתיישבין שם, ודוחקין ומקריבים הנמים זו לזו ואין שם אורח. אבל בעיר יש גנות ופרדסים סמוכים לנחלים, ואין יפה. שני וסת — אפילו לטובה. במרום הרים כרמו — שאין צידו ממנו לקנות במקום טוב, וקונה נראה ההר, וכל זולתו שהוא מוציא לו נופל חז לנחלים שממנו. **משנה** הכל מעלין — את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלים. אחד האנשים ואחד הנשים — אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם, ואם לאו — יוציא ויתן כמותה, כדקמני נכרימא נגמלא נהילא. מעות קפוטקיא — גדולות ושוקולות יותר משל ארץ ישראל.

- מסורת הש"ס**
- א. מדרש תנאים דברים כג, יז. ביר פינ יא. וראה ספרי דברים רנט. ביר פטי"ג. קהיר פי"ז.
 - ב. ירושלמי כתובות פ"ג הי"י ביר פינ יא.
 - ג. נדרים לו, ב. ב"ב קמו, א. סנהדרין קא, א.
 - ד. ב"ב שם. סנהדרין קב, ה. ערכין גא.
 - ו. גטין מד, ב.
 - ז. תוספתא כתובות פ"ג, ג.
 - ח. כתובות יא. תוספתא שם.
 - ט. ערכין גב, י. שם.

גרסות

מפני שהנה ובמקורות: שהנה. תחלת חולי מעים יש בכתיב ובמקורות: תחלת חולי. כתוב בספר בן סירא יש בכתיב: כתוב בספר משלי. אחד האנשים ואחד הנשים יש בכתיב ועוד: אחד נשים ואחד עבדים ויש: אחד אנשים ואחד נשים ואחד עבדים. בהדיא לאתויי יש בכתיב: בהדיא הכל לאתויי. דאמרין — ארץ ישראל יש בכתיב ובמקורות: כופין את רבו לכתוב לו גט חירות וכתוב ליה שטרא על דמיה. לאתויי מנה יש בכתיב: דאפילו מנה.

לשון

וסת כאן משמעות המלה היא (כשימוש בהרבה מקומות אחרים) — מנה, הרגל ומקורה ביוונית ἔθος (אָתוֹס) שאף היא משמעה — הרגל, מנה קבוע.

החיים

בן סירא ספר בן סירא הוא מן "הספרים החיצוניים", שבתרגום השבעים נספחו לספרי המקרא. לספר זה נתייחד מקום בדברי חז"ל משום שהוא הספר היחיד שמרבית הלביא ממנו בהזכרת שמו, ולעתים אפילו בנטח כאילו היה שייך לספרי המקרא (כתובים). כיון שהספר לא היה ספר מקודש היו לו כנראה מהדורות שונות (כפי שנראה מתרגומיו ומכתבי היד שלו), ויתכן שאצל חז"ל היה צמוד לספר שונה לחלוטין הקרוי "אלפא ביתא דבן סירא", שהיה אחד התורמים שהתייחסו לכל הספר בחשד מסויים.

אף המאמר המובא כאן אינו מצוי לא בתרגומים ולא בכתיב היד העבריים של הספר (אם כי הוא מצא כהנהגה משלימה באחד מכתבי היד, כהוספה של מאמר שהיה ידוע מפי השמעה). מאמר זה מוכסע על קטע פסוק ממשלי "כל ימי עני רעים" (משלי טו, טו), ועליו הוספת דברים שיוחסה לבן סירא.

שינוי וסת

שינוי מהיר של הרגלי אכילה (סוג שונה לגמרי של מאכלים, או אכילה מרובה לאחר זמן של הסתפקות במעט) גורם גם לשינויים בדרכי העיכול. אף שאין הדבר יוצר חולי של ממש, מכל מקום יש תחושה בלתי נוחה, ואפילו כתבים אכילים כהרמב"ם מחמת שינויים קפוטקיא הוא מחוץ Καταπέδοκία (קפדוקיא) באסיה הקטנה, שגבל בנהר פרת. בתחילה היתה זו מדינה עצמאית שהיתה לפרובינציה רומית בזמן התלמוד. כפי האמור כאן היו המטבעות של קפדוקיא בעלי ערך גבוה יותר (משל אחוז גדול יותר של מתכת יקרה) מאלה של ארץ ישראל.

א גמרא לגבי ההלכה במשנה שאין מוציאים מכרך לעיר ומעיר לכוך שואלים: בשלמא מוכן, וככרך שכיחי כל מילי (שבכרך מצויים כל הדברים), בעיר לא שכיחי כל מילי (בעיר קטנה לא מצויים כל הדברים) והאשה יכולה לטעון שלא נוח לה בכך. אלא מעיר לכוך מאי טעמא (מה טעם) אין מוציאים? ומשיבים: מסייע ליה שאמר ר' יוסי בר חנינא: מנין ששייבת כרכים קשה — שנאמר "ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים" (נחמיה יא, ב) ומכאן אנהנו למדים כמה קשה לרור בכרך מפני הרעש והמהומה שם.

שינוי רבן שמעון בן גמליאל אומר שנה היפה בודק. שואלים: מאי (מה) פירוש בודק? מסבירים: כדברי שמואל. שאמר שמואל: שינוי וסת (הרגל) במאכליו או במקומו של אדם הוא תחלת חולי מעים. וכיוצא בו כתוב בספר בן סירא: "כל ימי עני רעים" (משלי טו, טו). ויש לשאול והאיכא (והרי יש) שבתות וימים טובים, שבהם אף העני אוכל אוכל טוב? ויש לומר כדברי שמואל. שאמר שמואל: שינוי וסת תחלת חולי מעים ונמצא העני סובל אף מן השינוי לטובה. כיון שהביא דבר מספר בן סירא, משלימים את הענין על ימי עני שבן סירא אומר: אף לילות של העני רעים. בשפל גגים גגו כלומר דירתו נמצאת במקום הנמוך ביותר בעיר, ובמרום הרים כרמו וכרמו נמצא במקום הגבוה ביותר בהר, ועל ידי כך — ממטר גגים לגגו הגשם שיוורד על כל הגגות כולו נשפך אחר כך על גגו, שהרי המים יורדים מגגות הנמצאים במקום גבוה לדירתו שהיא נמוכה יותר, ומעפר כרמו לכרמים שהגשם סוחף את העפר של כרמו לכרמים שלמטה ממנו.

ב משנה הכל מעלין לארץ לכפות על בני ביתו לעלות לארץ ואין הכל (כלומר, אין אף אחד) מוציאים מארץ ישראל. וכן הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאים מירושלים. אחד האנשים ואחד הנשים יכולים לכפות זה את זה לעלות לארץ או לירושלים. ועוד צד הלכתי בהבדלים בין המקומות: נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל ולא נכתב ככתובה כדיוק סוג המטבע — נותן לה כתובה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל — נותן לה גם כן ממעות ארץ ישראל. ונדהת הכל קפוטקיא.

ג גמרא על לשון המשנה "הכל מעלין" שואלים: להוסיף את מה? נאמרה לשון זו? ומשיבים: לאתויי (להביא) עבדים שגם עבד עברי עולה בעל כורחו עם משפחת הארון. ושואלים: ולמאן דתני עבדים בהדיא (ולמי ששנה בששנה להלן עבדים במפורש) תוספת זו לאתויי מאי (להביא את מה)? ומשיבים: לאתויי (להביא) מנה היפה לנה הרעה, שמותר להעלות ממקום טוב בחוץ לארץ למקום רע בארץ ישראל. ועוד "ואין הכל מוציאים" לאתויי מאי (להביא את מה)? — לאתויי (להביא) מנה היפה לנה הרעה, שאנו מעונינים שירבו יושביה. הלשון במשנה "הכל מעלין לירושלים" לאתויי מאי (להביא את מה)? — לאתויי (להביא) אפילו מנה הרעה לנה היפה. ואיירי דתנא רישא "אין מוציאים" תנא סיפא נמי "אין מוציאים" (ומתוך ששנה בתחילה "אין מוציאים" שנה בסוף גם כן "אין מוציאים") למרות שאין הדבר נחוץ שאפשר היה ללמוד זאת מדיוק הדברים.

א גמרא לגבי ההלכה במשנה שאין מוציאים מכרך לעיר ומעיר לכוך שואלים: בשלמא מוכן, וככרך שכיחי כל מילי (שבכרך מצויים כל הדברים), בעיר לא שכיחי כל מילי (בעיר קטנה לא מצויים כל הדברים) והאשה יכולה לטעון שלא נוח לה בכך. אלא מעיר לכוך מאי טעמא (מה טעם) אין מוציאים? ומשיבים: מסייע ליה שאמר ר' יוסי בר חנינא: מנין ששייבת כרכים קשה — שנאמר "ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים" (נחמיה יא, ב) ומכאן אנהנו למדים כמה קשה לרור בכרך מפני הרעש והמהומה שם.

שינוי רבן שמעון בן גמליאל אומר שנה היפה בודק. שואלים: מאי (מה) פירוש בודק? מסבירים: כדברי שמואל. שאמר שמואל: שינוי וסת (הרגל) במאכליו או במקומו של אדם הוא תחלת חולי מעים. וכיוצא בו כתוב בספר בן סירא: "כל ימי עני רעים" (משלי טו, טו). ויש לשאול והאיכא (והרי יש) שבתות וימים טובים, שבהם אף העני אוכל אוכל טוב? ויש לומר כדברי שמואל. שאמר שמואל: שינוי וסת תחלת חולי מעים ונמצא העני סובל אף מן השינוי לטובה. כיון שהביא דבר מספר בן סירא, משלימים את הענין על ימי עני שבן סירא אומר: אף לילות של העני רעים. בשפל גגים גגו כלומר דירתו נמצאת במקום הנמוך ביותר בעיר, ובמרום הרים כרמו וכרמו נמצא במקום הגבוה ביותר בהר, ועל ידי כך — ממטר גגים לגגו הגשם שיוורד על כל הגגות כולו נשפך אחר כך על גגו, שהרי המים יורדים מגגות הנמצאים במקום גבוה לדירתו שהיא נמוכה יותר, ומעפר כרמו לכרמים שהגשם סוחף את העפר של כרמו לכרמים שלמטה ממנו.

ב משנה הכל מעלין לארץ לכפות על בני ביתו לעלות לארץ ואין הכל (כלומר, אין אף אחד) מוציאים מארץ ישראל. וכן הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאים מירושלים. אחד האנשים ואחד הנשים יכולים לכפות זה את זה לעלות לארץ או לירושלים. ועוד צד הלכתי בהבדלים בין המקומות: נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל ולא נכתב ככתובה כדיוק סוג המטבע — נותן לה כתובה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל — נותן לה גם כן ממעות ארץ ישראל. ונדהת הכל קפוטקיא.

ג גמרא על לשון המשנה "הכל מעלין" שואלים: להוסיף את מה? נאמרה לשון זו? ומשיבים: לאתויי (להביא) עבדים שגם עבד עברי עולה בעל כורחו עם משפחת הארון. ושואלים: ולמאן דתני עבדים בהדיא (ולמי ששנה בששנה להלן עבדים במפורש) תוספת זו לאתויי מאי (להביא את מה)? ומשיבים: לאתויי (להביא) מנה היפה לנה הרעה, שמותר להעלות ממקום טוב בחוץ לארץ למקום רע בארץ ישראל. ועוד "ואין הכל מוציאים" לאתויי מאי (להביא את מה)? — לאתויי (להביא) מנה היפה לנה הרעה, שאנו מעונינים שירבו יושביה. הלשון במשנה "הכל מעלין לירושלים" לאתויי מאי (להביא את מה)? — לאתויי (להביא) אפילו מנה הרעה לנה היפה. ואיירי דתנא רישא "אין מוציאים" תנא סיפא נמי "אין מוציאים" (ומתוך ששנה בתחילה "אין מוציאים" שנה בסוף גם כן "אין מוציאים") למרות שאין הדבר נחוץ שאפשר היה ללמוד זאת מדיוק הדברים.

א גמרא לגבי ההלכה במשנה שאין מוציאים מכרך לעיר ומעיר לכוך שואלים: בשלמא מוכן, וככרך שכיחי כל מילי (שבכרך מצויים כל הדברים), בעיר לא שכיחי כל מילי (בעיר קטנה לא מצויים כל הדברים) והאשה יכולה לטעון שלא נוח לה בכך. אלא מעיר לכוך מאי טעמא (מה טעם) אין מוציאים? ומשיבים: מסייע ליה שאמר ר' יוסי בר חנינא: מנין ששייבת כרכים קשה — שנאמר "ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים" (נחמיה יא, ב) ומכאן אנהנו למדים כמה קשה לרור בכרך מפני הרעש והמהומה שם.

שינוי רבן שמעון בן גמליאל אומר שנה היפה בודק. שואלים: מאי (מה) פירוש בודק? מסבירים: כדברי שמואל. שאמר שמואל: שינוי וסת (הרגל) במאכליו או במקומו של אדם הוא תחלת חולי מעים. וכיוצא בו כתוב בספר בן סירא: "כל ימי עני רעים" (משלי טו, טו). ויש לשאול והאיכא (והרי יש) שבתות וימים טובים, שבהם אף העני אוכל אוכל טוב? ויש לומר כדברי שמואל. שאמר שמואל: שינוי וסת תחלת חולי מעים ונמצא העני סובל אף מן השינוי לטובה. כיון שהביא דבר מספר בן סירא, משלימים את הענין על ימי עני שבן סירא אומר: אף לילות של העני רעים. בשפל גגים גגו כלומר דירתו נמצאת במקום הנמוך ביותר בעיר, ובמרום הרים כרמו וכרמו נמצא במקום הגבוה ביותר בהר, ועל ידי כך — ממטר גגים לגגו הגשם שיוורד על כל הגגות כולו נשפך אחר כך על גגו, שהרי המים יורדים מגגות הנמצאים במקום גבוה לדירתו שהיא נמוכה יותר, ומעפר כרמו לכרמים שהגשם סוחף את העפר של כרמו לכרמים שלמטה ממנו.

ב משנה הכל מעלין לארץ לכפות על בני ביתו לעלות לארץ ואין הכל (כלומר, אין אף אחד) מוציאים מארץ ישראל. וכן הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאים מירושלים. אחד האנשים ואחד הנשים יכולים לכפות זה את זה לעלות לארץ או לירושלים. ועוד צד הלכתי בהבדלים בין המקומות: נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל ולא נכתב ככתובה כדיוק סוג המטבע — נותן לה כתובה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בארץ ישראל — נותן לה גם כן ממעות ארץ ישראל. ונדהת הכל קפוטקיא.

ג גמרא על לשון המשנה "הכל מעלין" שואלים: להוסיף את מה? נאמרה לשון זו? ומשיבים: לאתויי (להביא) עבדים שגם עבד עברי עולה בעל כורחו עם משפחת הארון. ושואלים: ולמאן דתני עבדים בהדיא (ולמי ששנה בששנה להלן עבדים במפורש) תוספת זו לאתויי מאי (להביא את מה)? ומשיבים: לאתויי (להביא) מנה היפה לנה הרעה, שמותר להעלות ממקום טוב בחוץ לארץ למקום רע בארץ ישראל. ועוד "ואין הכל מוציאים" לאתויי מאי (להביא את מה)? — לאתויי (להביא) מנה היפה לנה הרעה, שאנו מעונינים שירבו יושביה. הלשון במשנה "הכל מעלין לירושלים" לאתויי מאי (להביא את מה)? — לאתויי (להביא) אפילו מנה הרעה לנה היפה. ואיירי דתנא רישא "אין מוציאים" תנא סיפא נמי "אין מוציאים" (ומתוך ששנה בתחילה "אין מוציאים" שנה בסוף גם כן "אין מוציאים") למרות שאין הדבר נחוץ שאפשר היה ללמוד זאת מדיוק הדברים.

א גמרא לגבי ההלכה במשנה שאין מוציאים מכרך לעיר ומעיר לכוך שואלים: בשלמא מוכן, וככרך שכיחי כל מילי (שבכרך מצויים כל הדברים), בעיר לא שכיחי כל מילי (בעיר קטנה לא מצויים כל הדברים) והאשה יכולה לטעון שלא נוח לה בכך. אלא מעיר לכוך מאי טעמא (מה טעם) אין מוציאים? ומשיבים: מסייע ליה שאמר ר' יוסי בר חנינא: מנין ששייבת כרכים קשה — שנאמר "ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים" (נחמיה יא, ב) ומכאן אנהנו למדים כמה קשה לרור בכרך מפני הרעש והמהומה שם.

תוספות

הכי גרסינן בכל הספרים דאמרין ליה: זבניה הכא וזיל, משום ישוב ארץ ישראל — מפרש הרב רבינו יוסף בן הרב רבינו יום טוב: אף על גב דגרסינן ב"השולח" (גיטין מה, א): ההוא עבדא דברח לארץ ישראל אתא מריה אבתריה, אתא לקמיה דרבי אמר ליה: נכתוב לך שטרא אדמיה ואי לא מפקענא לך מדריבי אחי בר יאשיה דדרשי "אל תסגיר עבד אל אדוניו" — בעבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל. והכא לא מפקענא ליה מיניה אלא אמרין ליה: זיל זבניה. התם מיירי כשאל היה מוצא בארץ ישראל למי ימכור, לכך קאמר: נכתוב לך שטרא אדמיה, דאם לא כן כל העבדים יפקעו עצמן מידי אדוניהם שיברחו לארץ. ורבינו תם פירש: דהאי "זבניה" דהכא, לא מכירה ממש לאחרים, אלא לעצמו. והיינו נכתוב שטרא אדמיה.

ואין הכל מוציאים לאתויי מאי? — ואם תאמר: אמאי לא משני: לאתויי עבד שברח לירושלים, כדריבין לעיל "ואין הכל מוציאים" דרישא? ויש לומר: דבירושלים ליכא למימר הכי, דאין אנו רוצים שיהיו עבדים בירושלים יותר מדאי אלא מיוחסים. רבינו תם.

ואין הכל מוציאים לאתויי מאי? — ואם תאמר: אמאי לא משני: לאתויי עבד שברח לירושלים, כדריבין לעיל "ואין הכל מוציאים" דרישא? ויש לומר: דבירושלים ליכא למימר הכי, דאין אנו רוצים שיהיו עבדים בירושלים יותר מדאי אלא מיוחסים. רבינו תם.

הבנעני כיון שיש עליו חיוב מצוות כאשה ישנו בכלל מצוות ישוב הארץ. כדלהלן בגמרא, ויכול לכפות את רבו להעלותו לשם, או שישהררנו. זבניה הכא — ראה בתוס' (י"ה הכי) ובהרחבה יותר ברא"ש, שרית מפרש ש"זבניה" אינו דווקא שימכרנו לאחר, אלא יכול אף למוכרו לעצמו, כלומר ישחררנו ויכתוב לו העבד שטר חוב על מחיר עצמו.

אזרח ההלכה

אף לא מנה רעה וכו' כאשר מציא את אשתו מעיר לעיר או מכפר לכפר באותה מדינה אינו מוציאה ממקום טוב למקום רע, ואף לא ממקום רע למקום טוב, וכדבר רבן שמעון בן גמליאל שהלכה כמותו במשנה. (רמב"ם ספר נשים הלכות אישות פ"ג הי"ט. שו"ע אה"ע עה, ב.)

הכל מעלים לארץ ישראל וכו' מה שאמרו בענין שינוי מקום בוג נשי אינו אלא בארץ ישראל עצמה או בחוצה לארץ. אבל מחוץ לארץ לארץ ישראל כופים לעלות, ואפילו מנה היפה לנה הרעה, וממקום שרובו ישראל למקום שרובו נכרים. ואין מוציאים מארץ ישראל לחוץ לארץ אפילו מנה הרעה לנה יפה, או ממקום שרובו גויים למקום שרובו ישראל. במשנה וכביאורה בגמרא הכל מעלין לירושלים — כמו הדין לגבי ארץ ישראל חוצה לארץ כך הדין לגבי ירושלים תשאר ארץ ישראל, שהכל מעלים לירושלים ואין הכל מוציאים משם. (רמב"ם שם הי"ב. שו"ע שם ס"ט פ"ד.)

לאתויי עבדים עבד (בנעני) שאמר לעלות לארץ ישראל — כופים את רבו לעלות עמו או ימכרו למי שיעלהו לשם. ואם רצה הארון לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה. ודין זה נוהג בכל זמן, אפילו בזמן שהארץ בידי נכרים. (רמב"ם ספר קנין הלכות עבדים פ"ה הי"ט. שו"ע יו"ד רסז, פ"ה.)

